

2.
FINSKA

Finska är ett av Sveriges nationella minoritetsspråk, men också majoritetsspråk i Finland. Finskan som talas i Sverige kallas för sverigefinska.

Hur kom finskan till Sverige?

Finska har talats i Sverige mycket länge. Det var också länge det näst största språket i Sverige, efter svenskan. Människor har rest fram och tillbaka över Östersjön under många århundraden. Finland och Sverige var under 600 år samma land, fram till år 1809. Då förlorade Sverige ett krig mot Ryssland och Finland blev en del av Ryssland under lite mer än hundra år. År 1917 blev Finland självständigt.

Inflyttningen från Finland till Sverige har varit extra stor under vissa perioder. På 1500- och 1600-talen var Sverige och Finland samma land och många människor flyttade från nuvarande Finland till Sverige. De kallades skogsfinnar eller svedjefinnar eftersom de använde en speciell odlingsteknik: svedjebruk. Då bränner man ner skog och använder den brända marken med askan för att odla säd.

När Sverige hade förlorat Finland till Ryssland 1809 flyttade många människor från Finland till Sverige. Mot slutet av 1800-talet kom också många för att arbeta inom träindustrin, där det fanns gott om jobb i Sverige.

Under andra världskriget skickades cirka 70 000 finländska barn till Sverige för att slippa kriget i Finland. De här barnen brukar kallas för de finska krigsbarnen. Många återvände hem till Finland efter kriget, men omkring 15 000 blev kvar i Sverige.

När de finska krigsbarnen kom till Sverige hade de lappar med namn och adress runt halsen.

På 1960- och 1970-talen flyttade väldigt många människor från Finland till Sverige för att arbeta. Man brukar tala om arbetskraftsinvandring. Det fanns gott om jobb i Sverige och lönerna var bättre än i Finland. Bara under året 1967 flyttade fler än 40 000 människor från Finland till Sverige.

Nationellt minoritetsspråk

Eftersom finska har talats så länge i Sverige fick finskan år 2000 status som nationellt minoritetsspråk. För att göra det lättare för finstalande i Sverige skapades så kallade förvaltningsområden. Regeringen valde från början ut fem kommuner där det ansågs bo många finstalande: Haparanda, Kiruna, Gällivare, Pajala och Övertorneå. År 2020 ingick 66 kommuner i förvaltningsområdet för finska. Där har finskspråkiga större rättigheter att använda sitt språk än i andra kommuner. Man har rätt att ringa, skriva och mejla till myndigheterna på finska, att låta sina barn gå i tvåspråkig förskola och få äldreomsorg på finska.

Undervisning i finska

I Sverige finns några sverigefinska skolor där undervisningen sker till hälften på finska och till hälften på svenska. Det finns också en del finskspråkiga klasser på andra skolor.

Elever som tillhör minoriteten sverigefinnar har speciella rättigheter att få modersmålsundervisning i skolan. De behöver inte kunna finska eller tala finska hemma. Det räcker med att en elev i klassen önskar modersmålsundervisning, så ska skolan ordna det. Eleven kan också välja finska som språkval på högstadiet. Men det är ont om lärare och läromedel så undervisningen går inte alltid att ordna.

Man kan läsa finska på kvällskurser och man kan också studera finska vid tre universitet i Sverige; på Stockholms universitet, på Uppsala universitet och på Umeå universitet.

Områden i Sverige där finska talas i dag

I norra Sverige och Finland har finska talats mycket länge på båda sidorna om den nuvarande riksgränsen. I trakterna runt Stockholm och Mälardalen har det också bott finskspråkiga under lång tid.

Under arbetskraftsinvandringen på 1960- och 1970-talen flyttade många finnar till bruks- och industriorter i Sverige, som till exempel Eskilstuna, Fagersta och Borås. I dag bor det finstalande i hela Sverige.

Antal talare

I Sverige har vi ingen statistik över vilka språk var och en talar. Därför vet man inte hur många som talar finska i Sverige. Man vet att det finns drygt 700 000 personer med finsk bakgrund i Sverige. Det betyder att antingen de själva, någon av deras föräldrar eller någon av deras mor- eller farföräldrar är födda i Finland. Men det säger förstås ingenting om modersmålet; en del personer med finsk bakgrund som är födda i Sverige kanske inte kan finska och en del personer födda i Finland har ju svenska som modersmål (finlandssvenskar).

Det har gjorts undersökningar om hur många i Sverige som skulle kunna ha finska som modersmål. En vanlig uppskattning är att det finns ca 175 000 modersmålstalare av finska i Sverige.

Man kallar dem som kommer från Finland och har finska som modersmål för finnar. De finnar som bor i Sverige och talar finska eller som har föräldrar som talar finska kallas för sverigefinnar. Men om man menar personer som bor i Finland, oavsett vilket språk de har som modersmål, till exempel svenska, finska eller samiska, brukar man säga finländare.

I Finland talar cirka 90 procent av invånarna finska, ungefär 4,9 miljoner människor. Många finländare flyttade vid förra sekelskiftet till Nordamerika och till Australien, så finska talas även där.

Kultur

Många av de som är födda i Finland och har invandrat till Sverige har bevarat sina finska traditioner. Man kan ha traditionella finska maträtter på julbordet, som kålrotslåda. Eller man kanske tänder en stor brasa på midsommarafton, en sådan som man i Sverige brukar tända vid valborg.

Den sverigefinska flaggan finns med när sverigefinnarnas dag firas.

Anna Järvinen är en sverigefinsk artist och låtskrivare.

Finnar i Sverige har också egna sverigefinska traditioner. Sverigefinnarnas dag firas den 24 februari varje år. Man har en egen sverigefinsk flagga, som är en kombination av den svenska och finska flaggan. Varje år utses årets sverigefinne och årets unga sverigefinne.

SVT sänder nyheter på finska varje vardag och Sveriges radio har många finskspråkiga program. Det finns också två finskspråkiga nyhetstidningar i Sverige. Sedan några år tillbaka arrangerar sverigefinsk media en omröstning om årets sverigefinska ord. År 2016 blev årets sverigefinska ord fiikata – att fika, år 2017 var det fiksata – att fixa.

Det finns ganska mycket sverigefinsk kulturverksamhet: körsång, teater och konstutställningar. Några kända sverigefinnar är Markoolio, Miriam Bryant och Anna Järvinen.

Språkets ursprung

Finska är ett finsk-ugriskt språk, precis som meänkieli och samiska. Språkgruppen som finska tillhör kallas för östersjöfinska språk. Finskans närmaste släktspråk är meänkieli, som mest talas i norra Sverige, och kvänska, som talas i norra Norge. Andra släktingar är estniska, samiska och ungerska.

För en svensk kan det finska språket verka obegripligt. Det beror på att finska och svenska inte är släkt. Svenska är ett germanskt språk liksom engelska och tyska, vilket går att se på ordförrådet. Eftersom finska hör till en annan språkfamilj, de finsk-ugriska språken, finns det många skillnader.

De ursprungliga finska orden är väldigt gamla. De är basord som man har använt i vardagen, vardagsord som kala (fisk), puu (träd) och vesi (vatten). Med tiden har finskan lånat in ord från bland andra germanska, baltiska och slaviska språk. Över tusen lånord har kommit via svenskan till finskan, exempelvis lasi (glas) och kaappi (skåp). Det finns också finska lånord i svenskan, exempelvis känga (kenkä), pjäxa (pieksu) och pojke (poika). Det internationellt mest kända finska ordet är kanske sauna. Eller sisu.

Skriftspråk och standardisering

Det finska skriftspråket, eller standardfinskan, skapades på 1800-talet. Då uppstod det en tvist om de olika dialekternas ställning i Finland. Till sist bestämde man sig för att kombinera västfinska och östfinska dialekter till ett gemensamt finskt skriftspråk. Samtidigt förändrades samhället så snabbt att man blev tvungen att skapa hundratals nya ord i finskan. Det var till exempel vetenskapsord som behövdes; tidigare använde man sig av svenskan inom vetenskapen och andra områden och finska användes mest hemma, så det finska ordförrådet var mer vardagligt.

Numera har skriftspråket en fast ställning och det finns en särskild myndighet i Finland, Institutet för de inhemska språken, som har ansvar för språkvård och ordboksarbete på finska. Sedan 1975 bedrivs språkvård i finska även i Sverige, numera av Språkrådet. Där arbetar man med sverigefinska ordlistor, svarar på språkfrågor, håller föreläsningar och kurser m.m.

Språkets struktur

Det finska språket har 8 vokaler och 12 konsonanter:

- vokalerna är *a, o, u, e, i, y, ä* och *ö*
- konsonanterna är *d, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t* och *v*.

Som du kan se, saknas *b, c, f, g, q, w, x, z* och *å*. De finns inte med i det finska alfabetet, men de används ändå i skriftspråket när man skriver utländska lånord.

På finska skrivs korta ljud med en bokstav, långa med två: *pari* (par) respektive *paarit* (bår). Vokaler och konsonanter uttalas långa i finskan bara om de stavas med två bokstäver: *mato* (mask) och *matto* (matta).

Till skillnad från svenska har finskan ord där både vokaler och konsonanter är långa, till exempel *pyykki* (tvätt). Det kan till och med finnas tre vokaler i rad. Ett sådant ord är *kauan* (länge).

PARI • PAARIT
MATO • MATTO
PYYKKI
KAUAN

Ordböjning

Man kan tycka att finska ord är långa. När man bildar ord på finska sätter man ihop olika ändelser och andra orddelar efter varandra, vilket kan leda till långa ord. När vi på svenska använder prepositioner som *i*, *på*, *under*, *bakom* för att berätta var något befinner sig, lägger man på finska i stället till en så kallad kasusändelse: *i huset* heter *talossa* på finska. *Talo* betyder hus och *-ssa* är ändelsen som talar om att något finns i huset.

Man skiljer inte mellan obestämd form (katter) och bestämd form (katterna) på finska. Man använder inte heller *ett* eller *en* om saker.

Alla verb böjs efter person på finska. På svenska säger man *jag skriver*. Om man utelämnar *jag* vet man inte längre vem det är som skriver. Men *kirjoitan* på finska betyder *jag skriver*. Det är *-n* i slutet som visar att jag är den som skriver. Om det är vi som skriver säger man *kirjoitamme*. Så är det också på många andra språk, till exempel på franska, spanska och tyska.

Allt som allt kan man säga att finska ord har många böjningsformer. Ett substantiv kan ha drygt 2 000 böjningsformer och ett verb skulle kunna ha till och med 12 000.

Sverigefinska

Finskan som man talar i Sverige skiljer sig lite från den finska som man talar i Finland. Om man pratar finska i det svenska samhället behöver man ha finska ord för att kunna prata om saker som är typiskt svenska. I Finland finns till exempel ingen lärarlegitimation (*opettajan laillistusella*) eller förskoleklasser (*esikoululuokka*). Då har man skapat ord på sverigefinska. Det finns många moderna svenska lånord i sverigefinskan, bland annat *fikata* (att fika), *mobiili* (mobiltelefon) och *pendeli* (pendeltåg). Sverigefinska anses inte vara ett eget språk eller en dialekt, utan är helt enkelt ett namn på den finska som talas i Sverige. Finskspråkiga personer från Finland och Sverige brukar förstå varandra bra.

FRÅGOR

- Varför har många fler finländare flyttat till Sverige än svenskar till Finland?
- Ta reda på vad ordet *sisu* betyder!
- Om du går in på urplay.se och söker på finska kan du höra hur språket låter.